

անկէ հատ մը չունիմ առջևս իրեն մէջ կայ գիծ մը գիտնալու նորութիւնները, զանոնք ներկայացնելու, անոնց գայթակղական կամ հրապուրիչ կէտերը դուրս ցայտեցնելու, յետոյ կայ գիտնական մը լուրջ գիծերով, բայց անապարող, իբր թէ ներքին հիւանդութիւն մ'ունենալով, հեռ մը որ իր կուրծքը կրծէր, Ու այս թաքուն հուրը մերթ կը փայլեցնէ իր այրական աչքերուն մէջ իբր արշալոյսը բազմացուած կեանքի մը, որ շուտով կը մարի անսովոր ու պարտաւորեալ զբաղումներու մէջ, Ու գիտնականի, արդիականի, չյագեցուած բանաստեղծի, և չհամակրուած կեանքի մը երանգներուն անյարմարաւոր խառնուրդը կու տան իր գէմքին արտայայտութիւնը երկչոտ տղու մը, ջղային կնկան մը, այրական մարդու մը և զառամեալ ծերու մը, զոր ձգած միջոց քիչ մը կը սիրեմ արդէն, քիչ մ'ալ կը կարեկցիմ, և շատ ալ կը զուարճանամ:

Հ. Ն. ԱՆԴՐԻԿԵԱՆ

Վ. Ե. Զ

ԶԱՆԳԱԿԱՏՈՒՆԸ ԿԸ ԿԱՆԳՆԻ

Ողջունեցինք զայն, Դըսերու քաղաքին այդ հսկայն, որ փիւնիկ հաւուն նման վերստին ծնաւ իւր աճիւնէն՝ տասը տարուան երկունքով մը: Ողջունեց զայն Ազրիականի թագուհին, որ թագրնկէց նստաւ պահ մը՝ սգաւոր տիկնոջ մը պէս: Ողջունեց զայն խաւիա, ինչպէս զորովագործ մայր մը՝ որ իւր ազնուական դասեր ու բարութեանց կը մասնակցի սիրայօժար: Ողջունեց զայն ամբողջ աշխարհ, զոր կը մտայնէ վենետիկ, ինչպէս շողջողուն գեղեցկութիւն մը զինք դիտող բոլոր մարդկութիւնը: Ինչ որ վենետիկը է՝ ամենուն է, և ամէնը վենետիկը են: Անմահ կոթողին մահը ցնցեց գեւորուպա, և անոր

յարութիւնը դորդեց զայն: Յնծութեան այս մեծ աղաղակը մի անգամ միայն լսած էր Աւետարանչին Զանգակատունն իւր շուրջ՝ ասկից հազար տարի յառաջ, կամ մանաւանդ լսած չէր բնաւ: Եւ ո՞վ գիտէ թէ պիտի լսէ անգամ մ'ալ դարերու լուսութեան միջին: Բախտին քմահաճոյքներն անծանօթ են և կը ծիծաղին գուշակութեանց վրայ: Վենետիկ տօնեց ուրեմն իւր տօներուն ամենէն մեծը, ամենէն նուիրականը, ամենէն ցանկալին և անմոռանալին: զարերու տօնը՝ որ իւր շրջանը չուներ, չի կրկնուիր:

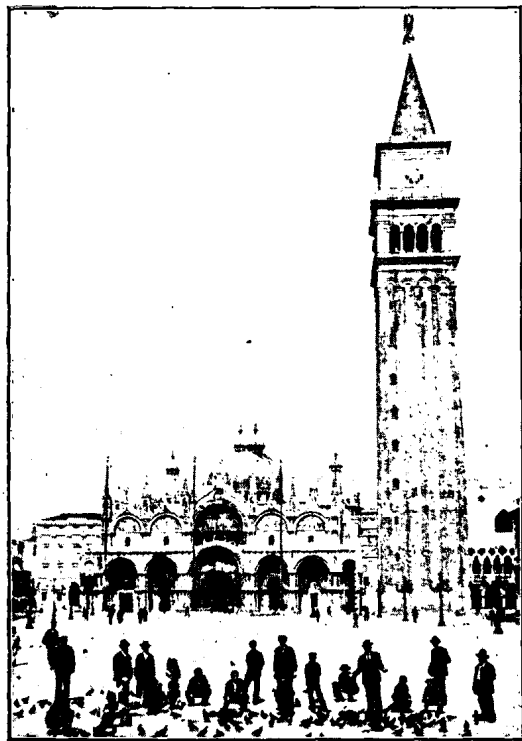
Նաւակս կը սահի լճակին շողջողուն մկանանց վրայէն, դրօշազարդ նաւերու, սպիտակ՝ կարմիր ու գորշ պալատանց առջևէն, և կ'երթայ կը խրի Փոքր Հրապարակին ճիշդ դիմաց, հոծ տորմդի մը մէջ ջնարակեալ սպրկիկ գոնդոլաներո, սև ու նուրբ պարկաներո, կոպիտ ու կեղտոտ պէստեղներո, ջրին կ'աւծ ստեղտիկներո, և այդ աւանդական ձեւերու մէջ աններդաշնակօրէն ցանուած նորերուկ շոգեմակոյկներու, որոնք այլադէմ հիւրերու գաղափարը կու տան այս քաղաքին մէջ: Անոնք ծովախորշին փաղփուռ ջրերը կը ծածկեն՝ քաղին ամբողջ խմատովը, խիտ, կիպ իրարու՝ առանց միջոցի: ջրի վրայ ցամաք մը: Եւ իրենք ալ կը սքողուին մարդկային երփներփն ամբոխէ մը, որ խառնուրդ մ'է ամէն հասակաց ու վիճակաց, շքեղին և պարզին, օտարականին ու քաղաքացւոյն: Ոչ մէկ կանոն անոնց մէջ: Նստած, կանգուն, նաւակաց մէջ կամ խելաց վրայ, նոյն իսկ նաւակէ նաւակ անցնելով, այն անտարբերութեամբ որ յատուկ է հաստատուն գետինը կոխող բազմութեան մը: Մեր ետև շղթայ կը կազմեն թուի ռազմաւաւեր, որոց կամրջակները, դիտանոցներն ու կայմերը ծեփուած են նաւաստեաց խմբերով: Աւելի հեռուն՝ Ս. Գեորգի և դրացի կղզեկաց ափունքն ու տանիքները մըջիմիջ պէս խճողուած են մարդկային հեղեղով:

Աւելի կախարդիչ է սակայն Փոքր Հրապարակին երևոյթը մեր դիմաց, Դըսական

պալատան ոտքը՝ սանդղաձև բեմի մը վրայ՝ կը տարածուի հրապարակին ամբողջ երկայնութեանը՝ մարդկային զլուխներու ծրփում մը, որ կը կրկնուի հակառակ կողմը՝ Սանսովինոյի գեղեցիկ Գրատան ստուրտը, կը դիզուի Ս. Մարկոսի կշտին ու

տանիքներն անգամ, և կը սլանայ վեր վեր, մինչև Զանգակատան երկնածրար բրգաձևին ոտքը։ Եւ այդ բարձրութեանց վրայ կուտակուած խումբ խումբ, պատրանքը կ'ընծայեն մեղուաց պարսերու՝ որ կը կախուին ժայռերէ։ Վենետիկ այսօր իւր խիտ բնակչութենէն զատ՝ իւր հրապարակաց ու փողոցաց մէջ ամփոփած է հարիւր հազար օտարականներ։

Ամէն կրօնի վրայ օրուան յուշարար «Ս. Մարկոսի» նշանը կայ, ոսկեփայլ մետաղ մը կամ մանրադիտական զրօշակիկ մը. ամէն նաւակի զլուխ և ամէն պատուհանի առջև կը ծփայ նոյն զրօշն, աւելի մեծ։ Ս. Մարկոսի. և սակայն ադոնց ոչ մէկին վրայ ս. Մարկոս չես տեսներ. այլ լոկ առիւծ մը թևաւոր, որ զիրք մը բռնած է սոյն խորագրով. PAX TIBI. Աւետարանիչն՝ անդին իւր տաճարի խորանին ներքև կը հանգչի անդորր, և դուրսը՝ առիւծն է որ կ'անձնաւորէ զինքը. և ոչ միայն զինքը, այլ և իւր պաշտպանութեան յանձնուած հին քաղաքը, և այն մեծ հանրապետութիւնն որ այլ եւս չկայ։ Pax tibi! Այդ ամենի զազանն է՝ որ տարօրինակ պաշտօնն ունի խաղաղութիւն քարոզելու իւր մոնէչոզ երախով ու հրացայտ աշերով։

Ս. Մարկոս և Զանգակատունը

կը պարպատէ ամբողջ մեծ Հրապարակը։ Եւ բարձրանալով պտակ կը կազմէ հրաշակերտ տաճարին պատշգամաց վրայ՝ մինչև հոն ուր հայ Տէրբիթի երիվարները կը փռնչեն. կը ծեփէ ժամացուցի Աշտարակին, Հին Գործակալատան և յարակից շինուածոց պատուհանները. կը խոյանայ մինչև այդ պալատանց վերմիքներն ու

Նոյն խաղաղութիւնը կը քարոզէր նա՝ կայմերու զլխէն՝ այն ժամանակ ես՝ երբ վենետիկոյ նետերը կը սուրային, հրանօթները կը գոռային ծովերու վրայ, և նաւերը կը սուզէին անդիզոց յատակը։ Բայց այսօր մարած են հին ոխերն՝ ոխացողներու անթեղիւն ներքև. և առիւծն յարմարապէս կը գոչէ այս պահուս՝ ամէն ազ-

գէ և ամէն լեզուէ իւր շուրջ հաւաքուած այս բազմութեան . խաղաղութիւն ձեզ, Ու նորն վեներակի՛ իւր հարց հետ դեռ այդ առիւծով կը պարծի, այդ առիւծը կը պաշտէ, այդ առիւծը կը ծափէ:

Գողտրիկ տեսարան մը կայ դըսական պալատան միջնայարիկ սինաշար պատըշ-գամին մէջ: Այդ սինեբրուն ետեւ, որոնք զոթածեւ մեծամեծ հովահարներու շղթայ մը կը թուին, սանդղանման երկար բեմի մը վրայ տողուած է քաղաքին աղա-ծրի հասակը, տարրական դպրոցաց եր-կու հազար երկսեռ մանուկներ, իրենց ալ-լազան համագեցեստներով, և իւրաքանչիւ-րը դրօշակիր է մը բռնած ի ձեռին: Արոնք սիրուն պաշտօն մը պիտի կատարեն քիչ յետոյ:

Իսկ մեր առջև՝ քարափին վրայ՝ հա-ւաքուած կը սպասեն բարձր պաշտօնա-տարք. ներկայացուցիչք խալիկան կա-ռավարութեան, ծերակուտին, խորհրդա-րանի, զինուորական զօրութեանց, քաղա-քապետութեան, և քրդ քաղաքաց. օտար տէրութեանց ղեապաններ, որոց մէջ աչքի կը զարնեն Հունգարիոյ սոստանի պա-տուիրականներն իրենց բազմամասնուկ տա-րազներով: Հրապարակին ամբողջութիւնը նկարչական ճոխ խառնուրդ մ'է կանացի ծաղկերանգ արդուզարդուց, զինուորական գունագոյն նարտներու և շողշողուն թու-րերու, զլանածեւ փայլուն գլխարկներու, և ընկերութեանց բազմախուռն և ակնա-խտիդ դրօշներու, որոց ամենուն վրայ ա-պրիկ դուարթ արեւ կը ցանէ իւր ոսկի ճառագայթները:

Բոլոր այդ ամբոխին նպատակն է Զան-գակատունը, օրուան այդ դիւցազնը, որուն յառած են բիւրաւոր աչեր. որ ուղիղ՝ հասակագեղ ու շնորհալից՝ նման նոր հար-սի մը, ոսկենշալ թեւատարած հրեշտակը կատարին՝ իբրեւ զուարթուն պահապան սոստանին, իւր զանգակաց յարկէն կը ծա-ծանէ կարմիր թաւիչներ՝ զարդարուած ոսկեգրուածք թեւաւոր առիւծներով: — Գե-ղեցիկ է, կ'ըսէ սիրար: — Գեղեցիկ է, ձայն կու տայ լեզուն: Եւ այս վկայու-

թիւնը կարծես կը բազմապատկէ անոր շնորհքը:

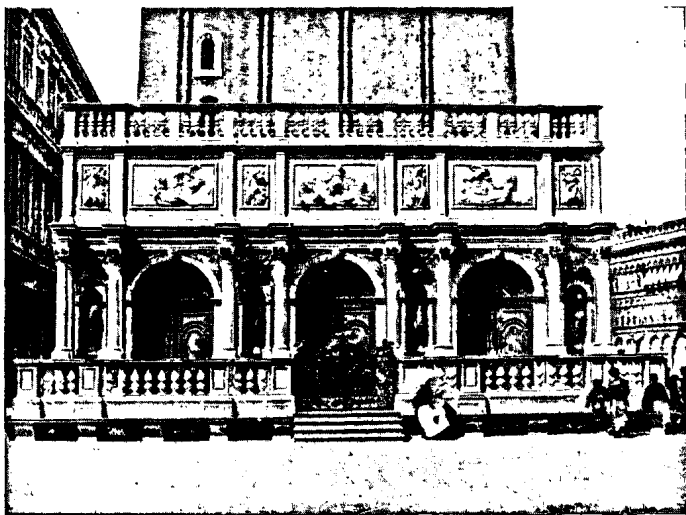
Ո՛րքան խնամով, որպիսի՛ գուրգուրա-նօք բարձրացաւ այդ աշտարակը մեծ՝ իւր 100 մետր հասակով ու 51, 60 շրջապա-տով: Հագիւ ընկած՝ Եւրոպա և Ամերիկա թափեցին իրենց զանձերն անոր վերաշի-նութեան համար: Խտալեան հայրենասի-րութիւնը սակայն ընդվզեցաւ այդ ագնիւ՝ բայց օտար ձեռնտուութեան դէմ. վէճեա-կոյ Զանգակատունը տոհմային դրամով միայն պիտի կանգնէր: Ու բրգացան հոն երկու միլիոն և հարիւր երեսուն հազար ներ: Իւր ինքնայոժար առատածեռնութիւ-նը փուշացուց և Պիոս ժի՛ ի նպատակ զան-գակաց Ս. Մարկոսի՛ որ իւր առջև բա-ցաւ Ս. Պետրոսի՛ դռները:

Յատուկ յանձնաժողովներ կային՝ հրա-կող Զանգակատան կառուցման ու զան-գակաց ձուլման: Աշտարակին իւրաքան-չիւր քարը որ կը բարձրանար, իրեն կը ձգէր վնեխկեցւոյն ակնարկն ու սիրտը: Բոլոր մամուլն և հաւաքոյթք անոցմով կը զրաղէին: Առանձին հանդիսաւորութեամբ մը կատարուեցան այլ և այլ ժամանակ-ներ՝ առաջին քարին գետեղումը, յիշեալ պղինձներուն ձուլումն՝ յատկապէս պատ-րաստուած ձուլարանի մը մէջ, անոնց օրհնութիւնը, ամբարձումը Զանգակատան վրայ: Անոր ամէն ինչը սիրուն էր ու մեծ ինչ բան կայ շէնքի մը վրայ աւելի ան-նշան քան լաստակերտ մը. բայց սակայն Զանգակատան այդ առժամանակեայ պա-տեանն անգամ զուրկ չլինաց յատուկ հո-գածութենէ և արուեստէ, և անցաւ մինչ-չեւ անգամ պիտակներու մէջ:

Հրեշտակը դեռ չէր թռած իւր պա-տուանդանին անմատչելի բարձրութեան ծայրը, երբ անոր նորոգչին ագնիւ հրա-ւէրը զիս անոր քով տարաւ: Կանգնած էր այն արուեստանոցին մէջ՝ 3, 68 մետր հա-սակովը, որոյ քով մեք զաւհանք էինք: Զախով շուշան մ'էր բռնած՝ ի նշան մա-քրութեան, և աջն ուղղած դէպ ի վեր՝ կը ցուցնէր ըրիստոնէին երկնաշու ճանապարհ-ը: Ժողովորեան ամբոխ մը կը շրջապա-

տէր զայն, կը զննէր հրճուազին, կը հաւանէր ու կը մեկնէր, տեղի տալու համար նորեկ բազմութեան՝ որ կը հասնէր անդադար, կարծես ի տես հրաշագործ պատկերի մը կամ ուխտավայրի մը: Եւ արուեստագէտը կը բացատրէր ամենուն իւր գործը: Ուղղեր էր անոր ջախջախուած կողերն ու թևերը. գրեթէ վերստին շինած էր. և ըստ առաջնոյն՝ յաղթ մարմնովը պիտի դառնար թեթևօրէն իւր առանցքին

տին այս պղինձներուն, ըսաւ, կըրակ չէի կարող մօտեցնել, երկայնամիտ ու հնաւրազէտ աշխատութեամբ մը միայն նորագեցի զանոնք: Իւր սրտին հնոցէն անցուցեր էր զանոնք, հոն հալեր ու ձուլեր: Գոհ՝ երջանիկ իւր գործով, կը պատմէր զեղուն զգացմամբ մը: — Հիմայ այս պահուստ իրենց տեղերը գրաւած են արգէն արուեստի այդ անգին նշխարները, գեղեցիկ ինչպէս երբեմն, հրապուրիչ աւելի

Մասնովինոյի Գաւթը

վրայ, ցոյց տալով քաղաքին՝ իւր վրայէն սահող հովերուն ուղղութիւնը: Աւելի փափուկ գործ մ'էր կատարած նորոգիչը՝ Սանսովինոյի Գաւթին չորս պղնձի չքնաղ արձանաց վրայ, — դիցարանական խորհրդապատկերը Հանրապետութեան քառեակ գաղափարաց, իմաստութեան, գեղեցկութեան, վաճառականութեան և խաղաղութեան, — անոնց ջարդուած անդամներն իրարու ագուցանելով, և շտկելով նոյն Գաւթին նրարուեստ վանդակադուռը: Այդ գործը տարիներ տեւած էր: «Վարպե-

քան յառաջ: Եւ իրենք ալ մեզ հետ կը սպասեն իրենց փառաւորութեան ժամուն:

Հանդիսական վայրկեանը մօտեցած է: Կարգացոյցները կը քննուին, ժամացոյցները կը նայուին, և բիրերն ու դիտուկները կ'ուղղուին դէպ ի մօտակա արքունի ապարանքը, ուսկից՝ ի ձայն թնդանօթի քսան և մի հարուածոց, որ կ'որոտան ծովախորշին մէկ կողմէն, ծայր կու տայ ցլանաւերու տորմիլը, և քանի մը բոպէէն արդէն մեր առջև է: Միջնադարեան ձեւերու, կարակնածե բարձրացմանց, խոր-

հըրդական արձաններու, հին հին տարազուց, ոսկւոյ դեղինին, արծաթի փայլունին, լեղակի կապոյտին, վարդի մեղուշին, ձեան տպիտակին, թաշի ու դրասան գիւղական տիպի ներդաշնակութեանց ցուցադրութիւն մ'է այդ ցլանաւերու տորմիզը, որ կը տեսնուի միայն՝ ու չի նկարագրուիր. զոր կ'ըմբռնենք, և անոր վայելքը չեա կարող փոխանցել հեռուորին։ Լուսանկարը կը մթազնէ զայն, վրձինը կը շփոթի։ Աչքը միայն կրնայ նուաճել այդ պատկերը՝ որ կը շարժի, կը գալարուի, կ'անջատուի, կը մոռցուի և բնաւ չի մոռցուիր։

Աղոնց միջէն կը յառաջանայ ու քարափը կ'ենէ Գնեռայի զուքը, որ կուզայ հանդիսին նախագահ բազմելու թագաւորին կողմանէ։ Չեռաց արարողական սեղմումներ, ժպիտներ, կարճ խօսքեր ներկայ իշխանութեանց հետ։ Յետոյ անոնց հետ միասին՝ ի ձայն փողերու, դրօշակրաց ետէն կ'երթայ բազմիւ Սանտովինոյի Գաւթին մէջ, որ այսօր փոխանակ Հանրապետութեան ծփուն և փայլուն զգեստուց՝ կը հիւրընկալէ սև ու սեղմ տարազներ իւր գունագեղ մարմարներուն մէջ. սրբապղծութիւն մ'այս վեհավայրին դէմ, որոյ բողոքը կը կարծեմ լսել սրտէս ներս։

Հագիւ կը բազմին անոնք, և ահա մըթնոլորտին մէջ կը սկսի սաւառնիլ նուագերգութիւն մ'երկնային, որ կը ծորէ Գրեասական պալատան պատշգամին մէջ հաւաքուած երկու հազար անմեղ բերաններէն։ Ի՞նչ է այդ երգը։ Օրհնութիւն մ'առ նոր կողմը, անցած դարերու այդ պար-

ծանքն և ապագայ դարերու վկայն, հին ու նորին այդ վեհ հանգոյցը, որ Հրապարակին փառահեղ տաճարին մէջ կանգնած՝ իբրև քաղցական մեծ կուռք մը՝ հպարտ ու պերճ, զանգակաց սինազարդ շնորհալի յարկը պսակ ըրած, ու Սանտ-

Հրեշտակը

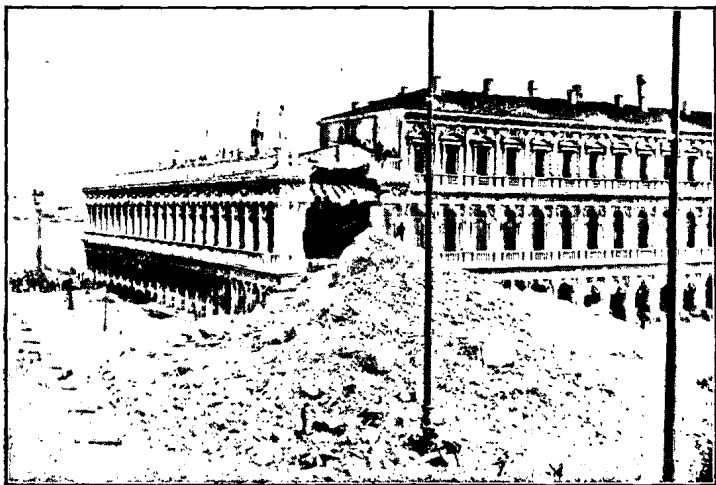
վինոյի չքնաղ Գաւթը՝ պատուանդան, պաշտօն կ'ընդունի իւր ոտքը հաւաքուած անբաւ երկրպագուներէն, որոնք կ'աղօթեն ուղղակի իրեն, այդ կուռքին, անոր օգնութիւնն ու պաշտպանութիւնը կ'աղերսեն մանկանց ամբիժ շրթներով, որոնք փոքրիկ և եռանդնոտ՝ կը գոչեն։

«Աշտարակ նախնեաց, աշտարակ փառաց,
Քեզի հին նաւերը կը նայէին՝
Խոր խա նետուելով մեր ծովուն վերայ»

«Աշտարակ նախնեաց, որ ժայնդդ պղծեմի
կը ձգէր յայնժամ զէպ ի յաղթանակ,
կանգնէ՛ և հըսկէ՛ մեր ծովուն վերայ»...

Կը հնչէ օրհներգութիւնը՝ ծանր, դաշն
ու հանդիսական, թրթռացնելով Մարշալ-
լոյի հոգեշունչ խաղերը, և կը բարձրա-
նայ երկինք, կը գանգէ հրապարակաց

տեն։ Աղբիականի իշխեցող հզօր պետու-
թեան ոգին էր, ոգին և առաջնորդն՝ ա-
նոր քաղաքական ու կրօնական կենաց
մէջ միանգամայն ինքն էր՝ որ իւր մե-
ծագոյ պղինձներուն որոշեալ ձայներով՝
ամէն առաւօտ կը բանար Ս. Մարկոսի
տաճարին, Նաւարանին, Սանսովինոյի Գաւ-
թին ու Ռիալտոյի դատարանաց դռները,
և կը զարթուցանէր քաղաքին ամբողջ
գործունէութիւնը։ Ինքն էր՝ որ Նիբրակոյտն

Ջամգակատումը կործանուած

մէջ, կը ծաւալի ծովախորշին ցնծուն խա-
ղերուն վրայ, անոյշ՝ հրեշտակային մեղե-
դին։ Եւ մինչ կ'երգեն, իրենց աղօթից օ-
ժանդակ կ'առնուն ձեռաց դրօշակիկները,
զորս մանկական թաթիկներով կ'որորեն
կ'որորեն դէպ ի կոթող աստուածը, կը
փաղաքշեն, կ'ողորեն զայն, կարծես ա-
մոքելու համար անոր բարկութիւնը՝ որ
այնքան աղէտը ու կոծ բերաւ քաղաքին։

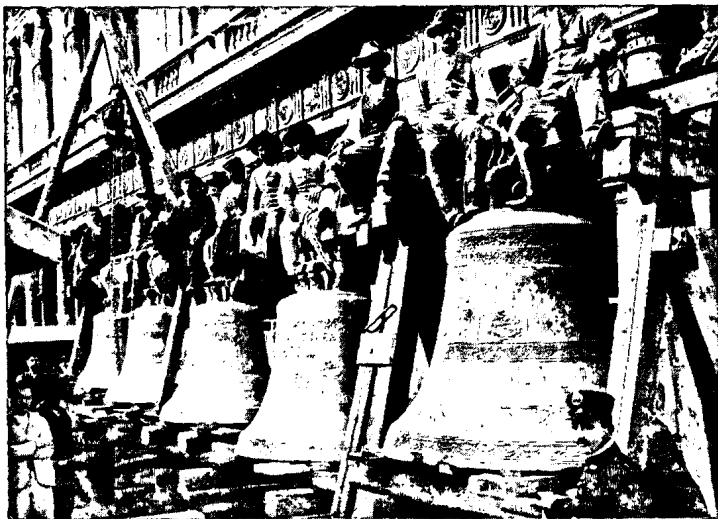
«Աշտարակ նախնեաց», Ահագին իմաստ
մը կայ այս բառերուն մէջ։ Վնենեկոյ
անցած բոլոր փառաց ու մեծութեան յի-
շատակարանն է այդ բուրգը զոր կը պաշ-

ու Մեծ Ժողովն ի նիստ կը հրաւիրէր՝
վարելու տէրութեան հսկայ անիւր, և վը-
ճուելու ազգաց և աշխարհաց բախտը։ Իւր
պաշտօնն էր՝ լնակին հեռաւոր ափանց
վրայ հռչակել նոր քահանայապետի մը
բազմիւր Պետրոսի աթոռին վրայ, դըսա-
կան եղիպրիկ զետեղումը նոր գլխոյ մը
վրայ, և հանրապետութեան եկեղեցական
կամ քաղաքական բարձր պաշտօնակա-
լաց ընտրութիւնը, ինչպէս և զուծել ա-
նոնց մահը։ Ինք կ'ողջունէր ծովերու տի-
րապետող նաւատորմիչին չուս և յաղթա-
կան դարձը, և կ'ընդունէր հեռուէն իւր

ռազմագոռ որդւոց ցնծագին աղաղակները :
 Ինքն էր Եկեղեցւոյ և Դքսական պալատան հանդիսից ազդարարը, պահոց և աշօթից օրացոյցը : Վենետկոյ ամէն ինչն էր այն : Ստուար հատորներ սահմանուած են ամփոփելու իւր ամբողջ պատմութիւնը . և այս պահուս յատուկ ցուցահանդէս մ'ի տես դրած է անոր բազմախումբ յառտակները : « Աշտարակ նախնայ » : Էս վենետիկ որ կը փառաւորէ զայն, անոր

տեէն դէպ ի քարափ կ'երթար լուիկ ու սզաւոր՝ ինչպէս սիրելւոյ մը դազադին կշտէն : Վշտի արտասուքն էր այն, և սա՛ ուրախութեան, զոր կը ծորէ վերածնեալ կոթողը, և որ նուագին վերջին խազելուն հետ կը փոխուի ծափերու մղկական շառագի և կոկորդալիւր գոչումներու :

Կը յաջորդէ լուծիւն մը . և այդ լուծիւն մէջ քաղաքապետն ու կրթական նախարարն իրենց ճառերով, ուր սիրտը

Զանգակմները

մէջ իւր չորեքստասան դարերու մեծապանծ գոյութիւնը կը փառաւորէ . և իւր անցելոյն մեծ ու գողտր յուշերն են որ կը խռնին իւր մտքին մէջ, կ'ելեկտրացնեն զայն ու կը թրթռն իւր զգացմանց թելերը :

Յուզուած եմ . և շուրջս հանդիսակա նաց բիրերուն եզերքը կը նշմարեմ արտասուաց կաթիլներու շողալը : Ասկից տասը տարի յառաջ անգամ մ'ալ լացած էր Վենետիկ, երբ իւր պաշտած աշտարակին փշրած և ողորմուկ աւերակաց և

կը խօսի և սիրտը կը լռէ, ի վեր կը հանեն կատարուած գործին մեծութիւնն և օրուան բարձր նշանակութիւնը :

Անմիջապէս օդոյ մէջ կը սկսին վերանալ սուրհանդակ աղանեաց երամներ, թուով երեք հազար, որոնց Զանգակատան ստորոտէն կը հասնին զանգակաց յարկին, կարծես անոր բերանէն իսկ հաւաքելու տանելի պատգամները : Վայրկեան մը կը սաւառնին վարանոտ՝ ճշդելու իրենց այլազան ճանապարհները զոր պիտի բռնեն, և ապա աշխոյժ սլացմամբ մը կը

մեկնին՝ տանելու հետաւոր քոյր քաղաքաց՝ Աղբիականի Տիկնոջ փառաց աւետարար Սիրոնն պատգամաւորներ, որ կը մեկնիք անգիտակից՝ այլ անխարդախ թարգմաններ ազնիւ զգացմանց, գնացէ՛ք, և ձեզ զօրավիգ Ս. Մարկոսի թեատարած Հրեշտակը:

Այս տեղ Աւետարանչի ոսկեհամուկ տաճարին դռնէն դուրս կ'ենէ եկեղեցական թարբըր, կազմուած բազմաթիւ ժառանգաւորներէ և եպիսկոպոսներէ, որոց կը հետեի քաղաքին Պատրիարքը՝ Շիլմայ մ'է կարմրեքփեան շողողորուն հանդերձից, բարձր ու սրածայր խոյրելու, որոց մէջ բոլոր ժողովրդեան ուշադրութիւնն իրեն կը ձգէ հայկական սաղաւարտը, որ եկած է երկհարկւրամեայ ասպնջական քաղաքին ընծայելու իւր մտերիմ զգացմանց հաւաստիքը: Հայրապետը կը գառնայ աշտարակին շուրջ, հոգեւոր կապերով ամբապնդելու յաւերժաբար անոր հիմունքը. պաշտօն՝ զոր յօրինեց կաթող. Եկեղեցւոյ ս. Պետրոսի իսկ՝ յատկապէս « իւր Վենետիկ » զանգակաւորն օրհնութեան համար, և զոր ձայնագրեց Քսենոփան մատարան անուանի երգչապետը Պերոսի, որոյ հանճարին և համբաւոյն որորանն եղաւ Վենետիկ: Այս օրս եզական պէտք էր լինել իւր բոլոր մասանց մէջ:

Եկած է այժմ հանդիսին շամնէն նուիրական վայրկեանը: Աշտարակին բարձրութենէն կը հնչէ զանգակի առաջին հարուածը, որ կը խորտակէ անոր տառամանց սգազգեաց լուսթիւնը: Մարտու մը կ'անցնի բոլոր հանդիսականաց անդամներէն: Իսկոյն կը ձայնակցին անոր՝ երկրորդ, երրորդ և չորրորդ զանգակները, փառաւոր ու մեծագոյ հնչումներով: Ասոնք՝ յաջորդներն են հին զանգակաց՝ որոնք փշրեցան աւերակաց ներքև: Անձկութեամբ կը սպասուի հինգերորդ զանգակին, ամենէն մեծին՝ որ չի ուշանար խառնել այլոց հետ իւր որոտագոյ բամբ աղաղակը: — Մարալեոնան, Մարալեոնան, ձայն կուտան միաբան հարիւր հազար բերաններ: Զգացմանց յորդում մ'է, պայթում մ'է

որ տեղի կ'ունենայ այս պահուս ի լուր այդ ձայնին, Վենետիկեցւոյն ընտանի այդ հինաւորաց կոչնակին, որ նախկին Զանգակաւորն սպառնալու աղեխարշ մահւորուն մէջ միակ կենդանութիւնը մնաց. և նստած լեռնակուտակ դերբկաց վերև, և նայելով դէպ ի վեր՝ իւր թափուր գահն՝ ուսկից ընկած էր, զոչեց. էս չեմ ուզեր մեռնիլ, ես իմ տեղս պիտի ելնեմ: Եւ հիմայ կը հնչէ այն իւր տեղէն, ու կը խոսով բոլոր սրտերը: Ասոնք որ զսպած էին ցարդ իրենց յուզումը, ալ չեն կարող հանդուրժել, ու կ'արտասուեն, սկսեալ քաղաքապետէն մինչև նաւաստին: Բազուկներ կը տատանին օդոյ մէջ, փաղաքուշ խօսքեր և համբոյրներ կ'առաջուին դէպ ի վեր: Աղիւններու և քարերու այս նոր ամբարտակը՝ նոր Վենետիկ ձեռագործն է. Մարալեոնան միակ վկայն է հնոյն, փառաւոր վկայն, ձուլուած ու միտած հարց բարեպաշտութեան աւիւնին մէջ: Սրբազան և անգին Նշխար մ'է և պիտի մնայ այն:

Մարալեոնան՝ կը հնչէ, կը հնչեն Ս. Մարկոսի սիրական զանգակները՝ ժողովրդեան առաջին զառանցանաց ցոյցերը փութով կը փոխուին նուիրական ու խոր լուսթեան մը: Բոլոր զգայարանները լսելիք կը դառնան, և ամէն սիրտ կը տրոփէ ի լուր այդ հոգեզմայլ երաժշտութեան, 10365 հզգբմ. պղնձի համախումբ ձայներուն, որ աստուածային նուագահանդէս մ'է եթերային բարձր գաւառներուն մէջ հնչող, թրթռուն, փառագոյ, մեծավայելուչ. որ կը լեցնէ ամբողջ քաղաքին օդը, որ սաւառնի լճակին լայնածաւալ ընդարձակութեան վրայ, և թունդ կը հանէ կղզիներու հեռաւոր ափունքը: Վենետիկեցին ամբողջ օրը, ամբողջ ութօրեքը, բոլոր տարին ու դարեր կախուած պիտի մնայ այդ հրեշտակային պղինձներուն շրթունքէն, և չը պիտի յագենայ:

1. Marangona հիւս կը նշանակէ, և այդ անունն առած էր՝ Նուարանի հիւսերն արթնցնելու գործով:

Այս օրուան հանդէսը շատ բարդ է, և կրօնականը կը վերջնայ քաղաքական մեծ ցոյցով մը: Աշտարակին գլխին մօտ՝ չորս անկենաց վրայ յանկարծ գեփուռը կը բռնայ չորս դրօշակներ. երկուքն Առիւծին, և երկուքն Խալիլոյ: Ասոնց մին հոս փոխադրուած է Ս. Մարկոս զրահաւորէն, որոյ կայմին վրայ ծածանեցաւ ու բացաւ յաղթականօրէն Տեռնալի դռները, բոցի և արեան միջէն գնալով կանգնելով անոր ափանց վրայ: Ս. Մարկոսի դրօշն արժանի էր Ս. Մարկոսի, և այսօր կը ծփայ ծեր Առիւծին քով, որուն հետոց վրայէն քալեց, և անոր հետ ապրելու իրաւունքը ժառանգեց: Հրանթօին որտեղ, քաղաքին հարիւր զանգակատանց համախումբ ղօզանջը, փողերու զոչիւնը, երկու հազար անկանց հայրենաւորէր մէկ նուազը, և ժողովրդեան զգլխիչ աղաղակներն ու ծափերն՝ որ այս րոպէիս իրարու կը խառնուին, կը յօրինեն պատերազմի շփոթ մը, որ կարծես Միջերկրականի միւս փուռնէն յանկարծուստ հոս փոխադրուած է: Այս տեղ ոչ ևս Աղբիւրակնի ոստանը, այլ Խալիլոյ Վենետիկն է, և անոր հետ ամբողջ նոր հայրենիքն է՝ որ կը ցնծան ու կը խայտան՝ ի տես նոր փառքերու այս նշանին: Դքսական պալատան վեհ պատըշգամէն այլ ևս չպիտի կարկառի եղջերապսակ գլուխն արխապատ ուսերու վրայ. և Առիւծն այլ ևս չպիտի մոռնչէ ու պատռուէ: Պատմական Վենետիկոյ մէջ կ'ապրէ արդի Վենետիկը՝ որ Սաւոյիոյ դրօշին կը նայի, անդարձ անցելոյն քաղցր յիշատակներն որոնալով մտքին մէջ:

Ամենայն ինչ վերջացած է, և ամբոխը կը սկսի շարժիլ ու քայքայուիլ: Բայց կը խարուի. հանդէսը դեռ չէ աւարտած. անոր անակնկալ վերջաբանը կայ: Ընդունոցին պայծառ երկնքէն անազնադրող պայծառներ իրենց կը դարձնեն հասարակաց աչերը. և կը տեսնենք անպանման ծխերու միջէն շրվիժումը գունագոյն թրդթեանկներու տարափի մը, զոր հովը կը ցանէ զեռացող նաւակաց բազմութեան վրայ: Բոլոր բազմակները կը կարկառին օդն

ի վեր, և թիակները կը մխրճին ջրին մէջ՝ որսալու համար այդ թռչկոտ կամ ջրամոյն մաղիազերերը, որոնք «Վասն Վենետիկ» ընկերութեան սրտեռանդն ողջունը կը բերեն առ «յարուցեալ Զանգակատունը», Աղբիւրակնի Դշխոյին այդ հին փառքն ու մեծութիւնը, և անոր վերաւ ծնուկեան ու լուսոյ նոր փարոսը:

25 Ապրիլ 1912

Հ. ՎԱՐԴԱՆ ՀԱՅՈՒՆԻ

ՈՒՆԵ ՊԱԶԷՆ

ԱՆԴԱՍ ԶԻԱՆՍԱԿԱՆ ՃԵՄԱՐԱՆԻՆ

ՏՈՆԱՍԻՆ

Թ.

ՍՐՃԱՐԱՆ

«Փոքրիկ Տոնասին»
(À la Petite Donatienne)

Ութ տարիներ է ի վեր, Բարիդի մէջ ծառայութիւն ընելու համար, թողուցեր էր նէ իր էրիկը, իր զաւակները, Բլեօքի երկրին մէջ զանուոյ Ռոզ կրկնի ագարակիկը. եօթը տարիներ անցեր էին յորմէ հետէ ժան Լուան, կնոջ պատճառաւ, յուսահատած, ունեցած չունեցածը ծախուած, աէրը մատնուած, Պրէզանյէն դուրս նետուեր էր ու Վանտէի ճամբան բռներ, ճամբայ՝ որ ամէն կողմը կը տանի: Տոնասինի բացած սրճարանի մէջ՝ որ իր անունը կը կրէր, «Փոքրիկ Տոնասին», արուարձանի սրճարան մը, Լըվալուա-Բէրըէ փողոցին անկիւնը, յաճախորդ մը կը պաղեցնէր եղերդի փոշիով սուրճի սկահակը՝ զոր նէ դրեր էր առկը: Սա սովորական յաճախորդներէն չէր: Երկու արմուկները ստուլին վրայ կոթնցուցած, գլուխը սկա-